

підприємств : монографія / за загальною редакцією професора О.Г. Янкового. – Одеса, «Атлант», 2017. – 514 с.

8. Інноваційні, фінансові та технічні аспекти діяльності підприємств : монографія / за заг. ред. Л.М. Савчук, Maria Fic. – Дніпро : Пороги, 2017. – 384 с.

*Вараниця В.І., старший викладач кафедри правознавства,
Вінницький інститут Університету «Україна»*

ПАПЕРОВІ ГРОШОВІ ЗНАКИ ТА БОНИ ЯК ІСТОРИЧНІ СВДІКИ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ ПОДІЛЛЯ

PAPER MONEY SIGNS AND BONUSES AS HISTORICAL OBSERVATIONS OF THE DEVELOPMENT OF THE ECONOMY OF PODILLYA

Анотація. У статті розглядається роль місцевих паперових грошових знаків та бон у фінансово-економічних стосунках Поділля та Волині у першій чверті двадцятого століття. Досліджуються особливості грошового обігу та фінансової системи у добу української революції 1917-1920-х років. Визначаються емітенти паперових грошових знаків та межі економічно-фінансових операцій, що здійснювались місцевими паперовими грошовими знаками та бонами.

Ключові слова: емітент, бони, грошові знаки, грошові еквіваленти, територіальні утворення, підприємства.

Abstract. The article examines the role of local paper money notes and bonds in the financial and economic relations of Podillya and Volyn in the first quarter of the twentieth century. The peculiarities of monetary circulation and financial system during the period of the Ukrainian revolution of 1917-1920 are studied. The issuers of paper money and the limits of economic and financial transactions carried out by local paper money notes and bans are determined.

Keywords: issuer, bonuses, banknotes, monetary equivalents, territorial entities, enterprises.

Постановка проблеми. Грошові знаки і бони є документальними, об'єктивними свідками багатьох історичних подій, політичних, економічних та соціальних процесів в житті суспільства. Особливе місце серед грошових знаків та бон займають місцеві випуски Подільської та Волинської губерній, міст та сіл, окремих товариств та інших організацій, приватних осіб. Найбільша їх кількість припадає на періоди революції, громадянської війни, повоєнний час. Крім суто історичної цінності грошові знаки та бони складають значний інтерес в художньому відношенні. В них сконцентровані досягнення графічного мистецтва, малюнка та орнаменту, а також досягнення науки і техніки відповідного періоду. Місцеві грошові знаки містять відомості про

територіальні утворення, місцеві громади, об'єднання, артїлі, релігійні парафії, підприємства, установи, кооперативи та інші утворення, що існували тієї історичної доби, їх керівників, символіку організацій та територіальних утворень, міст та селищ. Дослідження історичних аспектів грошового обігу в Україні та роль місцевих паперових знаків у фінансових операціях дає можливість вивчити особливості функціонування фінансової системи в різних соціально-економічних умовах, а саме в період національної революції, боротьби за утвердження державності.

Актуальність дослідження полягає в тому, що сьогодні значення дослідження функціонування фінансової системи постійно зростає, оскільки зараз в нових умовах господарювання необхідні нові підходи до вирішення фінансових, економічних та соціальних проблем, розуміння сутності та форм управління, що використовуються у виробничій, фінансовій та комерційній діяльності підприємств.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми грошового обігу на українських землях в епоху нового часу відображені у численних працях члена-кореспондента НАН України М. Котляра, який досліджував структуру грошового ринку та систему грошової лічби і створив першу топографію монетних знахідок, виявлених на території України. Окремими аспектами грошового обігу України XIX-XX ст. цікавились М. Дмитрієнко, С. Пивоваров, М. Гнатишко, П. Рябченко, О. Огуй, Р. Шуст, В. Швець, І. Скоморович, С. Кубів, Т. Вербицька (історія грошей та банківництва), Р. Тхоржевський та ряд зарубіжних дослідників Е. Корчинська, В. Пашкевіч, М. Ковальські та ін. Незважаючи на значну кількість наукових розвідок, є чимало проблем, які часто чекають свого розв'язку. Серед них – виявлення взаємозв'язків нумізматики та економічної теорії, застосування нумізматичних досліджень при розгляді питань політичної історії та історії культури тощо. Переосмислення потребують дослідження з питань історії грошового обігу в українських землях у XX столітті.

Формулювання цілей статті. Метою дослідження є визначення ролі паперових грошових знаків та бон емітованих місцевими органами та організаціями, що здійснювали фінансово-економічну діяльність різної форми, у функціонуванні фінансово-економічної системи в Україні доби національної революції 1917-1920-х років.

Виклад основного матеріалу. Місцеві випуски різноманітних бон державними, кооперативними, приватними підприємствами, організаціями, установами, фірмами, окремими особами здійснювалися для внутрішнього користування, розрахунків із структурними підрозділами, робітниками, службовцями і були дійсними лише в рамках економічно-фінансових операцій емітента. За цими рамками вони не мали обов'язкового прийому в платежі.

На початку Першої світової війни грошова система все ще була спроможною обслуговувати потреби ринку, але з 1917 р. повсюдно почав відчуватися брак грошових знаків, що спонукало органи місцевого самоврядування розпочати емісію власних грошових сурогатів. Найбільш масово їх випускали в Житомирі, Проскуріві (нині м. Хмельницький) та ін. Авторитет цих грошових знаків був підкріплений

фінансами міста, про що свідчили вміщені на них підписи міського голови та скарбника [1].

За свідченням очевидців того часу, бони кооперативів, аптек і різних торговельних фірм населення охоче брало, бо при частій зміні властей вони продовжували бути в обігу, тоді як центральні випуски припиняли обіг. Значна кількість місцевих та приватних бон друкувались у повітових містах Волині – Рівному та Дубно. На переважній більшості з них написи зроблені російською мовою з позначенням номіналу у рублях. Натомість у Острозі у 1919 році міська управа провела емісію купюр номіналом 2, 6, 10 та 20 гривень, на яких усі написи виконані українською мовою.

Протягом 1918-1920 рр. значну кількість емісій грошових заміників здійснено у губернському центрі Волині – Житомирі. Всього за цей період 12 емітентів випустили тут 54 різноманітних грошових знаки. Часті зміни влади, нестабільність політичної ситуації позначились на грошових знаках міста Кременця. Спочатку тут планували випуск власних бон повітове земство та міська управа, однак згодом вони вирішили здійснити спільну емісію. За згодою державних органів влади УНР, зокрема, губернського комісара та міністра фінансів Б. Мартоса, в березні 1919 року було віддруковано купюри номіналом 1, 3, 5 та 10 карбованців на загальну суму 2 млн. карбованців [3]. Друга емісія кременецьких міських грошових знаків здійснена у травні-червні 1919 року. Безперешкодно ці бони використовувалися й під час більшовицької окупації міста влітку 1919 року. Після захоплення Кременця польськими військами у вересні 1920 року грошові знаки містили написи польською мовою з позначенням номіналу у польських марках – 1, 3 та 5 марок.

Значне місце у виготовленні місцевих бон належало кооперативним організаціям. Лише на Волині їх випустили 19 кооперативів міст та містечок. Для цього використовувалися різноманітні бланки чеків, ордерів, квитанцій тощо. Часто ці випуски мають різні назви – квитанції, бони, бони-квитанції, розписки і навіть «сдача». Цікавим є грошові еквіваленти церковних інституцій та національних громад. Перші з них, як правило, використовувались для проведення розрахунків з церковною крамницею. Часто на них вміщувались пояснюючі написи, наприклад «для просфор» тощо [5].

Значну кількість грошових заміників випустили організації єврейського населення, яке у переважній більшості проживало громадами у містах та містечках Правобережної України, де займалося ремеслом, промислами та торгівлею. Найбільшими були випуски рівненських єврейських кооперативів «ЛінасГацедек» та «Ахдусь», які емітували свої бони вартістю 1, 3 та 5 рублів, використовуючи при їх оформленні українську та російську мови, а також іврит. Дві емісії власних бон номіналом 1, 3, 5 та 10 рублів здійснили у 1919 року єврейська община м. Корець.

Цікавою сторінкою в історії грошових стосунків в Україні доби національно-визвольних змагань є випуск власних грошей відомим керівником селянського анархічного руху отаманом Нестором Махно (1884-1934). У спогадах сучасників та в науковій літературі є згадки про випуск ним власних грошей, навіть подаються їх

описи. Однак, на думку М. Дмитрієнка, власної емісії Н. Махно не здійснював – його наказом було виконане надрукування на паперових грошових знаках білогвардійського Всевеликого Війська Донського номіналом 1, 3, 5, 10, 30 та 50 рублів. На них вміщений напис у два рядки «Гоп кума не журись / в Махна гроші завелись» і проставлена нова вартість купюри. Згодом подібну операцію здійснювали інші керівники повстанських загонів, наприклад отаман Хмара, загони якого діяли на Черкащині у 1919 році [6].

Період 1917-1920-х років – час національної революції і громадянської війни характеризується появою внаслідок грошового голоду місцевих заміників грошей – грошових знаків та бон. Тільки в Україні нараховується близько 200 населених пунктів, де існувало біля 1000 емітентів, що випустили більш як 4100 видів грошових знаків, бон різного найменування. На Поділлі і Волині у 1917-1920-х роках місцеві грошові знаки та бони випускали більш ніж 60 населених пунктів [2].

Місцеві грошові знаки та бони випускали різні емітенти у таких населених пунктах Поділля та Волині: Антоніни, Бар, Брацлав, Вінниця, Гайсин, Городок, Деражня, Дунаївці, Зіньків, Зіньківці, Ізяслав, Ільїнці, Кам'янець-Подільський, Кам'янка, Капустяни, Ладжин, Миньківці, Нова Ушиця, Проскурів, Сатанів, Старокостянтинів, Томашпіль, Тульчин, Хмельник, Черневіці, Шепетівка, Ямпіль, Ярославка, Шпанів, Ходорів, Требухівці, Тарасівка, Ставниця, Романів, М'ястківка, Митківці, Могилів-Подільський, Меджибіж, Летичів, Левашово, Копай-город, Кирнасівка, Жмеринка, Гранів, Гайворон, Снітков, Буглай, Джуржівка, Ставниця, Зв'язель, Славута, Понінка, Пилява, Кременець, Корець, Западинці, Житомир, Житин, Гоща, Володарськ-Волинський, Острог, Рівне, Соболівка, Тельші, Дубно [4].

Висновки. Розглянувши всі вище перелічені емісії, потрібно зазначити, що ці грошові знаки цінні для нас тим, що вони несуть зі свого часу відбитки інформації про суспільне життя в Україні, в українському містечку першої половини двадцятого століття.

Матеріали досліджень історії грошового обігу в Україні у першій половині ХХ століття безумовно необхідно використовувати під час дослідницької діяльності як фахівців істориків так і студентів вищих навчальних закладів. Дослідження історії рідного краю – це могутній механізм, за допомогою якого кожен житель України, від столичного міста до найвіддаленішого села, відчуває свою причетність до історії всього українського народу, його політичного і духовного поступу.

Список використаних джерел

1. Вараниця В. Місцеві паперові грошові знаки та бони Поділля і Волині у 1917-1920-х роках, та їх значення у дослідженні історії краю. Поділля і Південно-Східна Волинь в роки визвольної війни середини XVII ст. : Матеріали Всеукраїнської історико-краєзнавчої науково-практичної конференції, 19 вересня 1998 року / В. Вараниця / Інститут історії України НАН України та ін. – Стара Синява : Поділля, 1998.

2. Доценко О. Літопис Української революції / О. Доценко. – Т. 2. – Кн. 4. – Київ, 1995.

3. Мартос Б., Зозуля Я. Гроші Української держави / Б. Мартос, Я. Зозуля. – Мюнхен, 1972.
4. Рябченко П., Бутко В. Полный каталог бумажных дензнаков и бон России, СССР, стран СНГ (1769-1999 гг.) / П. Рябченко, В. Бутко. – Т. 2. Боны Украины. – Киев, 1999.
5. Швець В. Каталог українських грошей від 1917 року / В. Швець. – Львів, 2000.
6. Шуст Р. Нумізмати́ка: історія грошового обігу та монетної справи в Україні : Навч. посіб / Р. Шуст. – К. : Знання, 2009.

*Матвієнко В.О., магістрант 2-го року підготовки,
спеціальність «Менеджмент»,
Вінницький інститут Університету «Україна»*

АНАЛІЗ ІСНУЮЧИХ ЗАГРОЗ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

ANALYSIS OF EXISTING THREATS OF EFFICIENCY OF THE ACTIVITY OF THE ENTERPRISE

Анотація. У статті розглядаються питання діагностики діяльності підприємства, зокрема через вплив загроз. Визначаються основні вимоги до системи показників. Класифікуються ключові загрози діяльності із групуванням за базовими класифікаторами.

Ключові слова: середовище діяльності, діагностика загроз, менеджмент, стратегічне управління.

Abstract. The article deals with the issues of diagnostics of the enterprise, in particular due to the impact of threats. The basis for the system of indicators is determined. Classifies the key threats of grouping by baseline classifiers.

Key words: environment of activity, threat diagnostics, management, strategic management.

Постановка проблеми. Забезпечення розвитку підприємства у сучасних динамічних умовах набуває особливої актуальності та потребує як теоретико-методологічного обґрунтування, так і дослідження ефективності застосування різного діагностичного інструментарію. Удосконалення процедури діагностики загроз діяльності підприємства, що виникають у зовнішньому середовищі стає надзвичайно актуальним особливо для автотранспортних підприємств. Найважливішою складовою діагностики загроз діяльності є система показників, які характеризують властивості й ознаки цих загроз. У зв'язку з цим першочерговим завданням є формування